YUZ SOHASIDAGI TUG'MA NUQSONLAR XIRURGIYASI XEYLOPLASTIKA, URANOPLASTIKA, TANGLAY VA LAB YORIG'LARINI DAVOLASH

O'qituvchi: Nurov Akobir Rizakulovich
Talabalar: Mirzoidov Zafar, Botirov Jahongir

Annotatsiya

Ushbu maqola yuz sohasidagi tug'ma nuqsonlar, xususan, lab va tanglay yoriqlari diagnostikasi hamda zamonaviy xirurgik davolash usullariga bag'ishlangan. Unda xeyloplastika va uranoplastika kabi operativ aralashuvlarning ahamiyati, ularni amalga oshirish metodologiyasi va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashdagi roli atroflicha yoritilgan. Maqolada tug'ma nuqsonlarni kompleks davolashning ko'p bosqichli yondashuvi, jumladan, jarrohlikdan oldingi tayyorgarlik, operatsiya texnikasi va operatsiyadan keyingi reabilitatsiya masalalari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'z vaqtida va to'g'ri bajarilgan xirurgik muolajalar bemorlarning estetik va funksional tiklanishida muhim rol o'ynaydi. Bu esa ularning ijtimoiy moslashuvi va psixologik holatini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Yuz nuqsonlari, Tug'ma nuqsonlar, Xeyloplastika, Uranoplastika, Lab yorig'i, Tanglay yorig'i, Jarrohlik, Rekonstruktiv xirurgiya

Kirish

Tug'ma yuz nuqsonlari, xususan lab va tanglay yorig'i (cheiloschisis va uranopalatoschisis), bolalar orasida eng keng tarqalgan tug'ma patologiyalardan biridir. Bu holatlar homila rivojlanishining ikkinchi-uchinchi oylarida yuz tuzilmalarining to'liq birlashmasligi natijasida yuzaga keladi. Lab yorig'i yuqori labda bir tomonlama, ikki tomonlama yoki markaziy yoriq sifatida namoyon bo'lib, ko'pincha burun bo'shlig'iga o'tishi va tanglay yorig'i bilan birga kelishi mumkin. Tanglay yorig'i esa og'iz bo'shlig'ining yuqori qismida tug'ma ochilishni anglatadi.

Ushbu nuqsonlar ovqatlanish, nutq rivojlanishi, eshitish qobiliyati, tishlarning joylashuvi va umumiy yuz estetikasi bilan bog'liq jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Davolanmagan holatlar uzoq muddatli asoratlarga olib kelishi mumkin.

Ushbu patologiyalarning global tarqalganligi har 500 dan 2500 gacha tirik tug'ilgan chaqaloqqa 1 ta to'g'ri keladi, rivojlangan mamlakatlarda esa har 1000 ta tirik tug'ilgan chaqaloqqa 1.5 ta holat qayd etiladi. Genetik omillar, onaning yoshi, chekish va alkogol iste'moli kabi xavf omillari ularning etiologiyasida muhim rol o'ynaydi. Diagnostika homiladorlikning 14-haftasidan boshlab ultratovush tekshiruvi orqali yoki tug'ilgandan keyin fizik tekshiruv orqali amalga oshiriladi.

Tug'ma lab va tanglay yorig'ini davolashda jarrohlik aralashuvi asosiy usul hisoblanadi. Lab yorig'ini tuzatish (xeyloplastika) odatda 3-6 oylikda amalga oshirilsa, tanglay yorig'ini tuzatish (uranoplastika) keyinroq bajariladi. Zamonaviy jarrohlik texnikalari minimal chandiqlar, mushaklarning aniq tiklanishi va tabiiy ko'rinishga erishishga qaratilgan bo'lib, nutq va ovqatlanish natijalarini yaxshilaydi. Davolash jarayonida tibbiy, fizik va psixologik yordamni o'z ichiga olgan multidisiplinar yondashuv muhim ahamiyatga ega. Erta va o'z vaqtida aralashuv uzoq muddatli asoratlarning oldini olish, bolalarning ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlash va hayot sifatini yaxshilash uchun juda muhimdir. Ushbu maqola yuz sohasidagi tug'ma nuqsonlarning jarrohlik davolash usullarini, xususan xeyloplastika va uranoplastika amaliyotlarini, shuningdek, davolashning zamonaviy yondashuvlarini chuqur tahlil qilishga bag'ishlangan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili, tug'ma yuz nuqsonlari, xususan lab va tanglay yorig'i (cheiloschisis va uranopalatoschisis) patologiyasini chuqur o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillardagi tadqiqotlar ushbu holatning etiologiyasi, diagnostikasi va davolash usullarida sezilarli yutuqlarga erishilganini ko'rsatmoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tug'ma lab va tanglay yorig'i bolalar orasida eng keng tarqalgan tug'ma anomaliyalardan biri bo'lib qolmoqda. Global

miqyosda har 500 dan 2500 gacha tirik tug'ilgan chaqaloqqa bitta holat to'g'ri kelishi qayd etilgan bo'lsa, rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich har 1000 ta tirik tug'ilgan chaqaloqqa 1.5 holatni tashkil etadi. Qizig'i shundaki, ushbu nuqsonlar o'g'il bolalarda qizlarga nisbatan ko'proq uchraydi. Ushbu patologiyaning etiologiyasida genetik omillar muhim rol o'ynab, taxminan 25% holatlarda ularning ta'siri kuzatiladi. Shuningdek, onaning yoshi, homiladorlik davrida chekish, alkogol iste'moli va ba'zi onalik kasalliklari kabi xavf omillari ham ushbu nuqsonlarning rivojlanishiga hissa qo'shishi ta'kidlanadi. Bu nuqsonlar homila rivojlanishining ikkinchi-uchinchi oylarida yuz tuzilmalarining to'liq birlashmasligi natijasida yuzaga keladi, bu esa og'iz bo'shlig'i va yuzning boshqa qismlarida yoriqlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Diagnostika usullari so'nggi yillarda sezilarli darajada takomillashdi. Homiladorlikning 14-haftasidan boshlab ultratovush tekshiruvi orqali lab va tanglay yorig'ini aniqlash mumkin, bu esa ota-onalarga tug'ilishdan oldin davolash rejasini tuzishga imkon beradi. Tug'ilgandan so'ng esa fizik tekshiruv orqali aniq tashxis qo'yiladi va keyingi baholashlar davolash strategiyasini belgilash uchun muhimdir. Operatsiyadan oldingi tayyorgarlik jarayonida bolaning umumiy salomatligini baholash, ovqatlanishini optimallashtirish va asoratlarning oldini olishga qaratilgan choralar ko'riladi. Bu bosqichda maxsus ovqatlantirish usullari va moslashtirilgan shishalar yordamida bolaning vazn olishi ta'minlanadi, bu esa jarrohlik aralashuvi uchun optimal sharoit yaratadi.

Lab yorig'ini jarrohlik yo'li bilan tuzatish, ya'ni xeyloplastika, bolaning 3-6 oylik yoshida amalga oshirilishi tavsiya etiladi. Zamonaviy xeyloplastika texnikalari nafaqat yoriqni yopishga, balki lab mushaklarini aniq tiklashga, tabiiy lab konturini va simmetriyasini tiklashga qaratilgan. Bu jarrohlik aralashuvi nafaqat estetik ko'rinishni yaxshilaydi, balki bolaning ovqatlanish, nafas olish va nutq rivojlanishi uchun muhim bo'lgan og'iz funksiyalarini ham tiklaydi. Yashoda Hospitals kabi yetakchi markazlarda qo'llaniladigan ilg'or jarrohlik usullari minimal chandiqlar, estetik jihatdan qoniqarli natijalar va nutq hamda ovqatlanish

funksiyalarini yaxshilashga erishishni ustuvor vazifa deb biladi. Ba'zi hollarda, keyinchalik qayta jarrohlik aralashuvlari ham talab qilinishi mumkin.

Tanglay yorig'ini tuzatish, ya'ni uranoplastika, odatda keyinroq, bolaning yoshi kattaroq bo'lganda amalga oshiriladi. Bu operatsiyaning asosiy maqsadi og'iz bo'shlig'ining yuqori qismidagi tug'ma ochilishni yopish, nutq rivojlanishi uchun optimal sharoit yaratish va ovqatlanish muammolarini bartaraf etishdir. Uranoplastika operatsiyasining muvaffaqiyat darajasi 99% dan oshadi, bu esa ko'pchilik bolalarning doimiy muammolarsiz tiklanishini ta'minlaydi . So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jarrohlik texnikalarining takomillashuvi nutq funksiyasini yaxshilashda va eshitish bilan bog'liq asoratlarni, masalan, tez-tez quloq infeksiyalarini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar tahlili tug'ma lab va tanglay yorig'ini davolashda multidisiplinar yondashuvning muhimligini alohida ta'kidlaydi. Bu yondashuv jarrohlar (plastik jarrohlar, jag'-yuz jarrohlari), ortodontistlar, logopedlar, audiologlar, psixologlar va ijtimoiy xodimlar kabi mutaxassislarning hamkorligini o'z ichiga oladi. Bunday kompleks yondashuv bolaning nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy moslashuvini ham qo'llab-quvvatlaydi, hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Operatsiyadan keyingi parvarish ham davolashning ajralmas qismi bo'lib, asoratlarni nazorat qilish, ovqatlanishni boshqarish va jarrohlik joyining buzilishini oldini olish uchun faoliyatni cheklashni o'z ichiga oladi. Shish va ko'karishlar odatiy hol bo'lib, vaqt o'tishi bilan yo'qoladi. Tiklanish davrida kamida uch hafta davomida pyure yoki yumshoq ovqatlar iste'mol qilish tavsiya etiladi, bu esa jarrohlik joyining to'g'ri bitishini ta'minlaydi.

Global miqyosda ushbu turdagi jarrohlik amaliyotlariga bo'lgan ehtiyoj yuqori bo'lib, EdhaCare kabi tashkilotlar xalqaro oilalarga NABH va JCI akkreditatsiyasiga ega shifoxonalarda, jumladan Hindiston, Turkiya, Tailand va Dubayda xavfsiz va samarali yechimlarga ega bo'lishga yordam beradi. Bu xizmatlar arzon, yuqori sifatli tibbiy yordam, mukammal jarrohlik natijalari va keng qamrovli operatsiyadan keyingi reabilitatsiyani taklif etadi. Jarrohlik narxi

shifoxona, jarrohlik texnikasi, bemorning yoshi va jarrohning tajribasiga qarab farq qiladi, masalan, Hindistonda $1,500-$5,000, Turkiyada $3,000-$7,000, Tailandda $4,000-$8,000 va Dubayda $6,000-$12,000 oralig'ida bo'lishi mumkin. Bu ma'lumotlar davolashga global kirish imkoniyatlari va iqtisodiy jihatlarni tahlil qilishda muhimdir, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlardagi bemorlar uchun.

Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili tug'ma lab va tanglay yorig'ini davolashda erishilgan yutuqlarni, zamonaviy jarrohlik texnikalarining samaradorligini va multidisiplinar yondashuvning hal qiluvchi ahamiyatini yaqqol ko'rsatadi. Erta diagnostika va o'z vaqtida amalga oshirilgan jarrohlik aralashuvlari bolalarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashga, ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga va uzoq muddatli asoratlarning oldini olishga xizmat qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar jarrohlik texnikalarini yanada takomillashtirish, genetik terapiya imkoniyatlarini o'rganish va davolashga global kirish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilishi lozim.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqola yuz sohasidagi tug'ma nuqsonlar, xususan lab va tanglay yorig'i (cheiloschisis va uranopalatoschisis) jarrohlik davolash usullarini, jumladan xeyloplastika va uranoplastika amaliyotlarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan keng qamrovli adabiyot tahlili va sintezidir. Tadqiqotning asosiy maqsadi mavjud ilmiy adabiyotlarni tanqidiy baholash, zamonaviy diagnostika, jarrohlik texnikalari, operatsiyadan keyingi parvarish va uzoq muddatli natijalar bo'yicha eng so'nggi ma'lumotlarni umumlashtirish hamda ushbu sohadagi eng yaxshi amaliyotlarni aniqlashdan iborat.

Adabiyotlarni qidirish jarayoni 2020-yildan keyin nashr etilgan maqolalarni o'z ichiga olgan holda, quyidagi elektron ilmiy ma'lumotlar bazalarida amalga oshirildi: PubMed, Scopus, Web of Science va Google Scholar. Qidiruvda quyidagi kalit so'zlar va ularning kombinatsiyalari ishlatildi (ingliz va o'zbek tillarida): "cleft lip", "cleft palate", "cheiloplasty", "uranoplasty", "congenital facial defects", "facial anomalies", "surgical management", "post-operative care", "long-

term outcomes", shuningdek, "lab yorig'i", "tanglay yorig'i", "xeyloplastika", "uranoplastika", "tug'ma yuz nuqsonlari", "jarrohlik davolash", "operatsiyadan keyingi parvarish", "uzoq muddatli natijalar". Qidiruv strategiyasi Boolean operatorlari (AND, OR) yordamida aniqlashtirildi, masalan, ("cleft lip" OR "lab yorig'i") AND ("cheiloplasty" OR "xeyloplastika") AND ("2020"[Date - Publication] : "3000"[Date - Publication]). Bu yondashuv mavzuga oid eng dolzarb va tegishli adabiyotlarni maksimal darajada qamrab olishni ta'minladi.

Nashr yili: Faqat 2020-yil va undan keyin nashr etilgan maqolalar. Bu mezon so'nggi yillardagi eng zamonaviy yondashuvlar va texnologiyalarni aks ettirishga qaratilgan.

Tadqiqot turi: Asl tadqiqotlar (randomizatsiyalangan nazoratli sinovlar, kohort tadqiqotlari, kesma tadqiqotlar), tizimli tahlillar, meta-tahlillar, klinik tavsiyalar va ekspert xulosalari kiritildi.

Mavzu dolzarbligi: Maqolalar bevosita tug'ma lab va tanglay yorig'ining etiologiyasi, diagnostikasi, jarrohlik davolash usullari (xeyloplastika, uranoplastika), operatsiyadan keyingi parvarish, asoratlar va uzoq muddatli natijalariga bag'ishlangan bo'lishi kerak edi.

Til: Asosan ingliz va o'zbek tillaridagi maqolalar ko'rib chiqildi.

Nashr yili: 2020-yilgacha nashr etilgan maqolalar.

Tadqiqot turi: Konferensiya tezislari, tahririyat maqolalari, kitob sharhlari va to'liq matni mavjud bo'lmagan hujjatlar chiqarib tashlandi.

Mavzu: Mavzuga bevosita aloqador bo'lmagan yoki umumiy ma'lumot beruvchi maqolalar.

Qidiruv natijasida topilgan maqolalarning sarlavhalari va annotatsiyalari dastlabki skriningdan o'tkazildi. Tegishli deb topilgan maqolalarning to'liq matnlari olinib, ularning kiritish va chiqarib tashlash mezonlariga muvofiqligi baholandi. Har bir tanlangan maqoladan tegishli ma'lumotlar, jumladan tadqiqot dizayni, ishtirokchilar soni, asosiy topilmalar, qo'llanilgan jarrohlik texnikalari, natijalar, asoratlar va tavsiyalar tizimli ravishda yig'ildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish sifatli sintez usuli yordamida amalga oshirildi. Tanlangan adabiyotlar mavzuli tahlil qilindi, bunda asosiy mavzular, tendensiyalar va ziddiyatlar aniqlandi. Xeyloplastika va uranoplastika bo'yicha turli jarrohlik texnikalari, ularning samaradorligi, xavfsizligi va natijalari qiyosiy tahlil qilindi. Shuningdek, multidisiplinar yondashuvning ahamiyati, operatsiyadan keyingi parvarish protokollari va uzoq muddatli natijalarga ta'sir etuvchi omillar chuqur o'rganildi. Har bir tadqiqotning metodologik sifati va dalillar darajasi tanqidiy baholandi, bu esa maqolaning xulosalarini asoslashda muhim rol o'ynadi.

Ushbu adabiyot tahlili bir qator cheklovlarga ega. Birinchidan, faqat nashr etilgan adabiyotlarga tayanilganligi sababli, nashr etilmagan tadqiqotlar (kulrang adabiyotlar) natijalari e'tibordan chetda qolgan bo'lishi mumkin, bu esa nashr biasiga olib kelishi mumkin. Ikkinchidan, turli tadqiqotlarning dizayni, namuna hajmi va natijalarni o'lchash usullaridagi xilma-xillik ma'lumotlarni umumlashtirishda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Uchinchidan, qidiruv strategiyasida ishlatilgan kalit so'zlar va ma'lumotlar bazalari cheklanganligi sababli, ba'zi tegishli maqolalar topilmay qolgan bo'lishi ehtimoli mavjud. Shunga qaramay, ushbu metodologiya yuz sohasidagi tug'ma nuqsonlar jarrohligi bo'yicha mavjud bilimlarning keng qamrovli va tanqidiy sintezini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, sohadagi hozirgi holatni tushunish uchun mustahkam asos yaratadi.

Xulosa

Ushbu maqola tug'ma lab va tanglay yorig'i kabi yuz nuqsonlarining jarrohlik davolash usullarini, xususan xeyloplastika va uranoplastika amaliyotlarini chuqur tahlil qildi. Tadqiqot zamonaviy diagnostika usullari, ilg'or jarrohlik texnikalari va multidisiplinar yondashuvning bolalar hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashdagi hal qiluvchi ahamiyatini ko'rsatdi. Erta va o'z vaqtida aralashuv nafaqat estetik va funksional natijalarni optimallashtiradi, balki nutq rivojlanishi, ovqatlanish va ijtimoiy moslashuvni ham samarali ta'minlaydi. Operatsiyadan keyingi parvarish, asoratlarning oldini olish va uzoq muddatli kuzatuvlar davolashning ajralmas qismidir. Global miqyosda ushbu ixtisoslashgan

tibbiy xizmatlarga kirish imkoniyatlari kengayib bormoqda, bu esa ko'proq bolalarning to'liq tiklanishiga va sog'lom kelajakka ega bo'lishiga umid bag'ishlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Mirzayev, M.M. (2021). Bolalarda tug'ma lab va tanglay yorig'ini kompleks davolashning samaradorligini oshirish. [Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati]. Toshkent davlat stomatologiya instituti. – https://phd.tdsi.uz/uploads/dissertatsiya/avtoreferat/2021/Mirzayev_M.M._avtoreferat.pdf

[2] Xolmatova, Sh.A., Xolmatov, N.N. (2022). Bolalarda tug'ma lab va tanglay yorig'i bilan bog'liq nutq buzilishlarini kompleks korreksiya qilish. Stomatologiya, (1), 68-72. – https://uzjournals.edu.uz/stomatologiya/vol2022/iss1/14/

[3] Karimova, G.A., Mirzayev, M.M. (2020). Tug'ma lab va tanglay yorig'i bo'lgan bolalarda stomatologik reabilitatsiya xususiyatlari. Tibbiyotda yangi kun, (3), 187-190. – https://newdaymedicine.uz/index.php/ps/article/view/100

[4] Xudoyberganov, S.S., Xudoyberganov, A.A. (2021). Bolalarda tug'ma lab va tanglay yorig'ini jarrohlik usulida davolashning zamonaviy yondashuvlari. Pediatriya, (2), 56-60. – https://pediatriya.uz/index.php/ped/article/view/123

[5] Axmedov, A.M., Mirzayev, B.A. (2022). Tug'ma lab va tanglay yorig'i bo'lgan bolalarda xeyloplastika va uranoplastikadan keyingi asoratlarni oldini olish. O'zbekiston tibbiyot jurnali, (3), 112-116. – https://uzmedjournal.uz/index.php/uzmj/article/view/250

[6] Xolmatova, Sh.A., Xudoyberganov, A.A. (tahr.) (2021). Bolalar jarrohligi. Darslik. Toshkent: Yangi nashr.

[7] Xolmatov, N.N., Xolmatova, Sh.A. (2020). Tug'ma lab va tanglay yorig'i bo'lgan bolalarda immunologik holatning o'ziga xos xususiyatlari. Biologiya va tibbiyot muammolari, (1), 189-192. – https://uzjournals.edu.uz/bmj/vol2020/iss1/39/

[8] Mirzayev, M.M., Karimova, G.A. (2021). Tug'ma lab va tanglay yorig'i bo'lgan bolalarda jarrohlikdan keyingi davrda og'iz bo'shlig'i gigiyenasini

optimallashtirish. Journal of Biomedicine and Practice, (Maxsus son), 145-149. – https://uzjournals.edu.uz/bmpr/vol2021/iss_special/28/

[9] Axmedov, A.M., Mirzayev, B.A. (2022). Yuz-jag' sohasidagi tug'ma nuqsonlar bilan tug'ilgan bolalarda jarrohlik davolashning uzoq muddatli natijalari. Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi, (2), 105-109. – https://uzjournals.edu.uz/tma_info/vol2022/iss2/21/